

DEZINFORMACJA WOKÓŁ KLIMATU

scenariusz działań edukacyjnych

Autor: Marcin Kostecki

Liczba prowadzących: 1 osoba

Grupa docelowa: młodzież i osoby dorosłe w różnym wieku

Liczebność grupy: od 5 do 15 osób

Czas: przygotowanie siebie i materiałów – 90 min,
czas spotkania – 90 min.

Cele:

- definiowanie pojęcia dezinformacji,
- rozpoznawanie przykładów dezinformacji w dziedzinie klimatu,
- ocenianie wiarygodności źródeł dotyczących klimatu,
- budowanie przekonań dotyczących klimatu na podstawie faktów.

Potrzebne materiały, organizacja przestrzeni:

- miejsce powinno być przystosowane do swobodnego przemieszczania się (patrz: krok 2 przebiegu spotkania),
- miejsce do pracy w grupach (patrz: krok 3 i 4),
- kartki, długopisy i wspólna duża kartka, np. flipchart (patrz: krok 3),
- wydrukowane przykłady materiałów z internetu (patrz: krok 4).

PRZYGOTOWANIE

KROK 1

Odśwież swoją wiedzę na temat klimatu i polityki klimatycznej. Pomocne w tym mogą być artykuły z portalu [Nauka o klimacie](#).

KROK 2

Zapoznaj się dokładnie z opisem przebiegu spotkania.

KROK 3

Przygotuj salę i materiały według opisanych wyżej wskazówek. Pamiętaj szczególnie o wydrukowaniu przykładów do kroku 4.

KROK 4

Przeczytaj analizy fact-checkingowe dołączone do przykładów z kroku 4. Zanotuj sobie najważniejsze argumenty obalające zawarte w tych przykładach fałszywe informacje oraz sposoby na weryfikację tych przykładów.

PRZEBIEG SPOTKANIA

KROK 1 - OTWARCIE SPOTKANIA (5 min)

Przedstaw tematykę i cele tego spotkania. Na początku wyjaśnij, że dezinformacja to celowe rozpowszechnianie fałszywych lub zmanipulowanych informacji w celu osiągnięcia korzyści. Podczas tego spotkania, analizując własne doświadczenia i przygotowane przykłady, będziecie mogli ustalić, czy możemy mówić o dezinformacji w obszarze klimatu, a jeśli tak, to kto i dlaczego w tej dziedzinie dezinformuje. Jednocześnie postaracie się ocenić, na jakiej podstawie warto budować własne przekonania na temat klimatu, aby udopornić się na dezinformację.

Zaznacz, że na temat klimatu istnieją gorące spory dotyczące zarówno podstawowych faktów, jak i decyzji politycznych podejmowanych na ich podstawie. Ustal więc ważną dla tego spotkania zasadę bezwzględnego poszanowania godności osób współuczestniczących i tolerancji dla odmiennych poglądów. Podkreśl, że celem tego spotkania nie jest przekonywanie nikogo do „jedynych słusznych” poglądów, lecz wspólna analiza zjawisk, jakie dzieją się w świecie informacji – nawet jeśli różnie je interpretujemy. Upewnij się, że wszyscy zebrani dobrze rozumieją znaczenie tych zasad i je akceptują.

KROK 2 - ROZGRZEWKĄ (10 min)

Zaproś zebrane osoby do zadania, wyjaśniając im jego cel – podniesienie energii, lepsze poznanie i autorefleksję, która przyda się przy kolejnych aktywnościach. Poproś wszystkich, aby stanęli na środku sali, w rzędzie, jedno za drugim. Następnie wskaż, aby po każdym przeczytanym przez ciebie stwierdzeniu stanęli po prawej stronie sali (jeśli się z nim zgadzają), po lewej stronie (jeśli się z nim nie zgadzają) albo na środku (jeśli nie mają zdania lub zdecydowanych poglądów). Niech każdy stanie tak daleko od środka, jak bardzo zgadza się lub nie zgadza z daną tezą.

To trzy tezy dotyczące klimatu i trzy tezy dotyczące polityki klimatycznej:

- Na temat klimatu:
 - Emisja gazów cieplarnianych może powodować ocieplenie klimatu.
 - Aktualna zmiana klimatu i związane z nią globalne ocieplenie są spowodowane przez człowieka.
 - Zmiana klimatu już teraz wywołuje negatywne skutki (przykładowo: powodzie spowodowane ulewnymi deszczami, zwiększone występowanie cholery, straty gospodarcze w sektorach, takich jak rolnictwo, leśnictwo czy rybołówstwo).
- Na temat polityki klimatycznej:
 - Świat powinien odchodzić od pozyskiwania energii z węgla.
 - Polska powinna jak najszybciej zbudować elektrownię jądrową.
 - Samochody z napędem elektrycznym są dobrą alternatywą dla samochodów spalinowych.

Warto zauważyć, że wymienione wyżej tezy dotyczące klimatu są zgodne z **raportem** Międzyrządowego Zespołu ds. Zmiany Klimatu (**IPCC**) i w świetle nauki wysoce lub bardzo wysoce prawdopodobne. Co do przyczyn aktualnej **zmiany klimatu** istnieje **konsensus naukowy** – zdecydowana większość naukowców w swoich badaniach doszła do wniosku, że powoduje ją człowiek, a pozostali naukowcy nie dostarczyli wystarczających dowodów na podważenie tej tezy.

Może się jednak zdarzyć, że któraś z zebranych osób nie będzie się zgadzała z takimi stwierdzeniami. Według najnowszego **Eurobarometru** (wrzesień/październik 2024 roku) 52 proc. Polaków uważa, że zmiana klimatu jest spowodowana przede wszystkim przez naturalne cykle, a nie działalność człowieka.

Nie oznacza to, że podczas tego spotkania należy kogokolwiek upominać, że wyznaje poglądy niezgodne z naukowym konsensusem. Wyjaśnij, że w kolejnym kroku wspólnie ustalicie podstawy waszych przekonań i ocenicie ich solidność.

KROK 3 - ANALIZA WŁASNYCH PRZEKONAŃ

(30 min)

Podziel osoby uczestniczące w spotkaniu na grupy. Jedna grupa nie powinna liczyć więcej niż 4 osoby. Podkreśl, że zależy ci na tym, aby, o ile to możliwe, grupy nie były jednolite co do przekonań. Dlatego najpierw poproś, by z prawej strony sali stanęły te osoby, które podczas rozgrzewki zwykle stawały po prawej stronie i odpowiednio – te zwykle stojące na lewo, po lewej, a te zwykle stojące na środku, pośrodku. Następnie, jeśli to możliwe, utwórz grupy tak, aby w jednej nie było tylko i wyłącznie osób z jednej strony sali. Podkreśl, że to jedyne kryterium twojego wyboru.

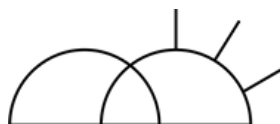
Daj każdej z grup kartkę i długopis. Poproś, aby każda z grup popatrzyła na siebie z dystansu i spróbowała odpowiedzieć na pytanie: „Skąd biorą się nasze przekonania na temat klimatu?”. Niech wszystkie osoby śmiało mówią, dlaczego w poprzednim kroku stawały po jednej lub drugiej stronie sali, zwracając szczególną uwagę na źródła swoich poglądów. Na przykład, jeśli ktoś powie: „Stanęłam po lewej stronie, bo przeczytałam książkę, która mnie do tego przekonała”, można zapisać na kartce np. tytuł i autora tej książki. Punkty mogą być też ogólnymi hasłami, np. „zdrowy rozsądek”. Zaznacz, że zależy ci na szczerych odpowiedziach. Przypomnij o zasadzie powstrzymywania się od wzajemnych ocen – celem jest tu zrozumienie, skąd się biorą różne przekonania, a nie ocena, które przekonania są słuszne.

Następnie niech każda z grup przeczyta wypisane punkty. Zapisuj je na wspólnej, widocznej dla wszystkich kartce. Jeśli coś się powtarza, nie zapisuj tego ponownie.

Gdy już wszystkie punkty będą spisane, zaproś wszystkich do uporządkowania tak stworzonej listy od najmocniejszych do naj słabszych podstaw przekonań. Który z punktów i dlaczego zasługuje na numer 1 – jest najmocniejszą podstawą? A który i dlaczego zasługuje na ostatni numer?

W trakcie dyskusji postarajcie się ustalić, jakie cechy musi mieć mocna podstawa. Zwróćcie uwagę przede wszystkim na ocenę jej wiarygodności jako źródła informacji. Powinny się na nią składać trzy aspekty:

- Czy wiemy, kto wytworzył to źródło – jaką ma opinię?
- Skąd autor źródła wie to, co nam w nim przekazuje – jakie są jego kompetencje?
- Jakie intencje może mieć autor źródła – czy ma wobec nas dobre i czyste zamiary?

KROK 4 - ANALIZA PRZYKŁADÓW (30 min)

Zaproś osoby uczestniczące w spotkaniu do kolejnego zadania, w którym będą mogły wykorzystać w praktyce swoją wiedzę na temat wiarygodności źródeł. Wyjaśnij, że przy okazji będą mogły zobaczyć, czy łatwo jest rozpoznać dezinformację i w jaki sposób można to zrobić oraz ocenić, kto i dlaczego ją rozpowszechnia.

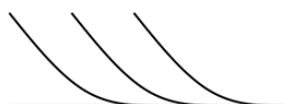
Pozwól każdej z grup, by wylosowała jeden z przykładów potencjalnie fałszywych materiałów z internetu. Poproś, aby grupy oceniły, czy materiał, który wylosowały, to dezinformacja. Przypomnij, że przez dezinformację należy rozumieć celowe rozpowszechnianie fałszywych informacji. Poproś również grupy o uzasadnienie swoich ocen.

Przykłady do analizy:

- CO2 jest bezwzględnie dobre dla roślin (debunk)
- Zdjęcie zbiornika do gaszenia elektryków (debunk)
- UE chce zakazać bawełnianych ubrań (debunk)
- Góra śmieci po wystąpieniu Greta Thunberg (debunk)

W ramach podsumowania pracy nad przykładami zwróćcie szczególną uwagę na następujące aspekty:

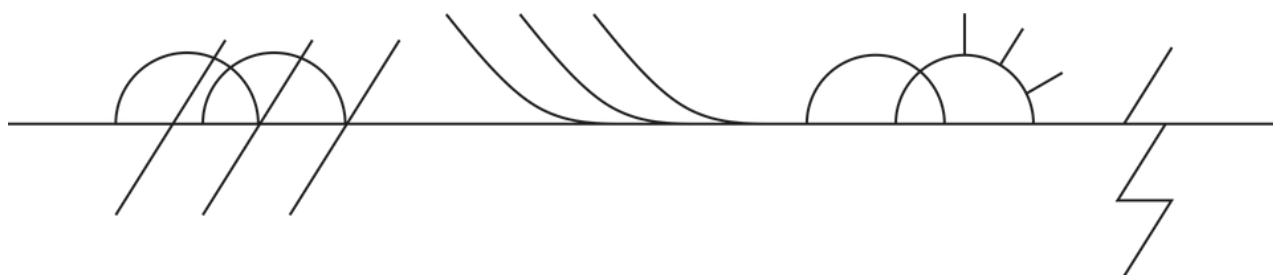
- Na jakiej podstawie można ocenić, że coś jest fałszem lub prawdą? Przypomnij wnioski z poprzedniego ćwiczenia na temat oceny wiarygodności źródeł.
- W jaki sposób można dojść do wiarygodnych źródeł informacji? Zwróć uwagę, że wpisanie do wyszukiwarki prostych haseł związanych z tematem może naprowadzić na wiarygodne źródła (np. „CO2 szklarnie fake”). Poza tym wyszukiwarki mają też opcje wyszukiwania obrazem, dzięki której można ustalić pierwotny kontekst obrazów.
- Na czym opierają się fałszywe informacje? Zwróć uwagę na informacje zupełnie zmyślane (zakaz bawełnianych ubrań), jak i oparte na słabych przesłankach (zdroworozsądkowe argumenty na temat CO2), czy zmanipulowane (zmiana kontekstu obrazu).
- Kto i dlaczego rozpowszechnia fałszywe informacje? Zwróć uwagę np. na interesy polityczne (profile polityczne), cele propagandowe lub chęć zysku (podejrzane portale), a także, być może, szczerze przekonania o własnej słuszności.

KROK 5 - PODSUMOWANIE (15 min)

Na koniec spotkania podkreśl, że przekonania na temat klimatu i decyzje w ramach polityki klimatycznej warto opierać na solidnych podstawach – wiarygodnych źródłach informacji. Zaproś wszystkich do refleksji – czy wobec tego możliwe jest zbudowanie porozumienia na temat spraw związanych z klimatem? Co jest potrzebne do jego osiągnięcia? A co w tej zmianie przeszkadza? Pozwól osobom uczestniczącym w spotkaniu na swobodną wymianę myśli.

Być może w tej dyskusji pojawi się pytanie, czy w ogóle można jednoznacznie ocenić, co jest prawdą? W przeszłości zdarzały się przecież przełomowe odkrycia naukowe, które zaprzeczały utrwalonym przekonaniom (np. Kopernik podważył teorię geocentryczną). Możesz wtedy wyjaśnić, że choć być może ludzki umysł jest ograniczony i nigdy nie pozna pełnej prawdy o świecie, to jednak zawsze istnieje coś takiego jak najlepsza dostępna wiedza. Bez zgody w sprawie najlepiej udowodnionych obecnie faktów trudno dyskutować o wnioskach, jakie można z nich wyciągnąć i działaniach, jakie najlepiej na tej podstawie podjąć.

ŹRÓDŁA I INSPIRACJE:

- Zbiór artykułów „[Zacznij tutaj](#)” ze strony “Nauka o klimacie” [\[link\]](#)
- Podsumowanie dla decydentów politycznych głównych ustaleń II grupy roboczej do Szóstego Raportu Międzyrządowego Zespołu ds. Zmiany Klimatu (IPCC) [\[link\]](#)
- Ewa Domańska (Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa), Dezinformacja – czym jest i jak ją zweryfikować, Cyberprofilaktyka.pl [\[link\]](#)
- Hasło: Wiarygodność źródła, „Międzynarodowa encyklopedia nauk społecznych i behawioralnych” [\[link\]](#)
- Piotr Litwin, Prawo do prawdy i prawo do informacji. Czego oczekujemy?, Demagog.org.pl [szczególnie od śródtytułu „Prawo do adekwatności” [\[link\]](#)
- Specjalny Eurobarometr 557, Nastawienie do nauki i technologii oraz wiedza na ich temat wśród mieszkańców Europy [\[link\]](#)
- Demagog.org.pl, Ziemia vs. szklarnie – czy więcej CO₂ to w obu przypadkach lepiej? [\[link\]](#)
- Demagog.org.pl, Czy to zdjęcie przedstawia zbiornik do gaszenia elektryków? Sprawdzamy to [\[link\]](#)
- Demagog.org.pl, Czy Unia Europejska planuje zakazać użycia bawełny? Nie ma takich zamiarów [\[link\]](#)
- Demagog.org.pl, Góra śmieci po wystąpieniu Greta Thunberg? To zdjęcie sprzed kilku lat! [\[link\]](#)